

Marcel van Roosmalen

Mijn legendarische moeder overleeft alles

Corona, dementie, eenzame opsluiting
en andere ellende

Mijn legendarische moeder

Mijn moeder had twee chocoladepaashazen in de tuin verstopt, geen idee waar. We moesten maar snel komen, anders zouden ze maar smelten, de zon scheen. Met twee zingende dochters op de achterbank bereikten we Velp. De gordijnen waren dicht, op de deurbel en telefoontjes werd niet gereageerd. Ik haalde de sleutel bij de overburen. Ze lag niet in bed, zat ook niet in haar stoel in de woonkamer.

Pas in de keuken zagen we het.

Ze lag languit in de tuin.

Ja, ze lag daar heerlijk, een prinses van 87.

Korte broek, hesje, poort op slot, het gehoorapparaat op het schoteltje naast het kopje thee.

Geen verbazing dat we er opeens waren, integendeel.

De chocoladepaashazen bleken bij nader inzien toch niet te zijn verstopt, het huis van de buurvrouw was verkocht aan een zoon van een muzikleraar en ze herinnerde zich opeens veel van de oorlog. Verhaal over het huis van haar ouders dat in brand was gestoken, een vlucht met drie gezinnen en een boerenkar naar Berkel-Enschot en dat haar oudste zus '*nicht schiessen*' tegen een Duitse soldaat had gezegd.

Ondertussen schoot mijn oudste dochter een waterpistool op haar leeg.

*

Ze sleepte nog wel met kopjes koffie, maar we communiceerden niet meer. De verhalen werden steeds langer, de onderwerpen steeds kleiner.

Overal lagen notities: namen, telefoonnummers, afspraken.

Steeds grotere letters.

Een steeds grotere agenda ook.

De nieuwe agenda was zo groot dat ze hem eigenlijk niet meer kon kwijtraken. De nieuwe zorgmanager was een man. Ze bleef het herhalen.

Wanneer was ze me door de vingers geglipt?

Sinds ze niet meer mee naar het pannenkoekenhuis wil, dacht ik. Dat was sinds haar bloedverdunners in een kluisje lagen omdat ze die anders blijft innemen, en daardoor het huis niet meer durft te verlaten uit angst om de wijkverpleegster te mis te lopen.

Als ik haar nog iets had willen vragen dan was het nu te laat.

En als het te laat is schiet je opeens wel van alles te binnen.

*

Ik kwam achterom door de carport. In mijn hoofd stond mijn vader er weer de druivenstruik te snoeien, op een trapje met alleen een korte broek aan. Vanwege de rottende trossen krioelde het er nu van de wespen. Ik legde de broden op het aanrecht en zei dat ik het rottende fruit weg wilde knippen.

Ze ging kreunend zitten.

„Ik ben gevallen, mijn rug is bont en blauw.”

Ze wilde haar rug niet laten zien, maar we gingen wel haar achtertuintje in. Ze kon de steen waarover ze gevallen was niet vinden.

„Deze”, zei ze uiteindelijk over een stoeptegel. „Ik heb wel een kwartier gewankeld en ben uiteindelijk toch achterover gekieperd. De huisarts zei dat het een wonder was dat ik niets gebroken heb. Het zoveelste wonder.”

*

Mijn zus en ik wisselden ervaringen uit.

„Gisteren vond ik een beschimmeld brood, dat heb ik weggegooid.”

Ik begon over de rottende druiventrossen onder de carport.

Haar hulp was opgestapt, de tijdelijke vervanging was een jongen van zeventien, die 'van slag was geraakt' omdat mijn moeder hem op zijn vrije dag de opdracht gaf om haar portemonnee te komen zoeken.

„En nu?“, vroeg ik aan mijn zus.

We hadden het voor het eerst over een verzorgingstehuis. Ik zei dat ze maar bleef herhalen dat ze dat absoluut niet wilde.

„Maak me dan maar dood.“

De laatste keer dat ik het ter sprake bracht, blies ze geagiteerd met een tuitmondje over haar beker, ze verwarmde de melk sinds kort in het Senseo-apparaat.

„Ik neem denk ik een tatoeage, hier ...“

Ze wees naar haar hals. „Dat je niet gereanimeerd wilt worden?“ „Nee. 'Ik blijf thuis wonen'. In blokletters.“

*

Nou, daar zat ze dan. In een blauwe rolstoel, vastgezet tegen een tafel, gezicht naar de muur. Oranje muur, een klok en een briefje met de datum: 18 november. Voor haar een doorzichtige, plastic mok met koude, zwart geworden thee, het zakje zat er al heel lang in. Gevallen, gevonden door de nieuwe buurman, maar wel zelf op de rode knop gedrukt, afgevoerd naar ziekenhuis Rijnstate in Arnhem.

Schouderblad en pols gebroken, een paar keer 'weggeweest'.

„Hallo!“ tetterde ik, terwijl ik haar een kus probeerde te geven.

Geen reactie.

„Zit je al lang zo?“

Antwoord, op verwijtende toon: „Ik zit goed. Een mooie muur.“

Ze probeerde telkens op te staan.

„Ik ga koffie zetten.”

„Ik trek mijn sloffen aan.”

„Ik ga wandelen.”

Het lukte niet en het mocht ook niet, maar het ergerde haar dat ik het probeerde te verhinderen. Ze vond me „een vervelende verpleger”.

De echte verpleging, een meisje met een blonde paardenstaart, kwam binnen, ze zei dat de bewegingssensor was uitgeslagen.

Ze schoof de blauwe rolstoel weer tegen het tafeltje, zodat ze er zeker niet uit kon.

Ik keek naar haar gezicht dat naar de klok staarde.

„Bijna één uur, de thuiszorg komt zo.”

„Die komt niet”, zei ik. „Je bent in het ziekenhuis.”

„Ach man ...”

Tegen de vriendin was ze aardiger.

„Geloof jij maar dat ik mirakels veel pijn heb.”

Mirakels, mooi woord.

Haar hoofd knakte voorover, ze sliep.

*

Ik was met mijn broer terug in het huis, we vulden zwijgend dozen. We wroetten samen door vijftig jaar verzamelde troep. Hij, zeer slechtziend, deed de grote spullen, ik de rest. Overal briefjes, zelfs tussen haar ondergoed. Foto's

van vroeger, trommeltjes, dozen, vazen en foto's. Niets van waarde, waarom had ze eigenlijk zoveel sloten op de deur?

In het tijdelijke verpleegtehuis een paar straten verderop zat wat er over was van mijn moeder.

Een heel leven op tien vierkante meter: ik herkende de leren fauteuils, het notenhouten salontafeltje, de beeldjes van de contente mens en de pronte vrouw en de foto's. Mijn vader prominent aan de muur. Wij op de vensterbank, stickertje op het lijstje: 'oudste zoon'.

Ze was blij ons te zien, dat wel.

Ze had niets, maar tegelijkertijd alles in de gaten.

„Ik doe toch niets fout?” had ze aan mijn broer gevraagd. „Ik luister toch goed? Zijn ze ontevreden? Waarom moet ik hier toch zijn? En hoe heet het waar ik straks weer naartoe moet?”

„Mook, mama.”

„Waarom moet ik toch naar Mook?”

*

Ze woont pas een week in Mook, maar bij een van de zes bewoners in het nieuwe verzorgingstehuis is 'het virus' geconstateerd. De betreffende persoon zit in complete isolatie, wat waarschijnlijk betekent dat de deur op slot zit, want ze mochten de kamers toch al niet af. De verzorgers hebben alles onder controle, maar sommeerden de families in een schrijven wel om minder te bellen.

Nog minder, en ik belde al bijna nooit.

Alleen de aangewezen contactpersoon. En niet tijdens 'de spits', dus niet 's morgens, 's middags en 's avonds.

Ik sprak haar als laatste, we wisten nog van niets, maar ze had het er al wel over dat 'ze', ze bedoelde haar verzorgers, eruitzagen alsof ze naar de maan gingen.

Beschermende kleding, denk ik nu.

Haar televisie was nog steeds niet aangesloten.

Ze miste alles, ons en RTL 4, en roemde haar verzorgers. Dan abrupt ophangen, verder geen mededelingen. Ze kan niet vrijuit praten, wisten we.

„Zo doet ze altijd als er mensen bij staan”, zei ook mijn broer.

Mijn zus deelde in de appgroep 'mama' mee dat ze een simpel te bedienen smartphone heeft besteld, ze wil met de verzorgers een vast tijdstip afspreken om te skypen.

„Natuurlijk krijgt ze het”, zeg ik tegen mijn broer. „Die is allang besmet, hoor.”

Wij hebben haar weggedaan, schiet het door me heen, gewoon maar ergens heen gebracht. Naar een dorp in Limburg dat ik niet eens ken.

*

Weer een mail van de overkoepelende organisatie die boven het verzorgingstehuis van mijn moeder hangt. Rechtstreeks contact met mijn moeder wordt nog moeilijker. Het opnemen van de telefoon op haar afdeling heeft officieel geen prioriteit meer. Er is geen tijd meer om een telefoon te ontsmetten en naar mijn moeder te brengen.

De berichten worden steeds zwarter. Eén dode, twee besmettingen en twee mogelijke besmettingen op een groep van inmiddels acht dementerende bewoners. Geen vaste gezichten meer, maar invalkrachten die zich telkens moeten omkleden omdat ze van kamer naar kamer trekken.

Haar televisie is nog niet aangesloten.

Ze heeft geen eigen telefoon.

Het lijken luxeproblemen, maar op een paar vierkante meter word je langzaam gek. In gedachten zien we haar van het kastje tegen de muur lopen. In het logboek van een van de flexkrachten stond dat mevrouw bij het naar bed brengen opstandig en ongeleefd deed en zwaaide met haar stok. Natuurlijk, dacht ik, ze weet niet waar ze is of wat er aan de hand is.

Mijn zus was met haar dochter gaan zwaaien voor het raam, er zaten vijf meter gras, struiken en wat Heras Hekwerk tussen. Ze zag dat mijn moeder samen met twee andere bewoners probeerde om een raam open te duwen, ze zag haar ook huilen.

Ze is bang voor eenzaamheid, ze wil eruit.

Laatste bericht van mijn zus die een flexkracht had gesproken: het was moeder na meerdere uitbraakpogingen dan toch gelukt om te ontsnappen, ze had de gemeenschappelijke ruimte bereikt. Daar zat ze dan, in haar eentje voor de televisie.

Ondertussen meldde mijn zus dat mijn moeder negatief getest was op het virus. Een wonder, omdat ze niet op haar kamer te houden is en bijna alle anderen op haar afdeling wel besmet zijn. Ze had inmiddels wel klachten, de kans was reëel dat ze direct na het testen een besmette medebewoner was gaan aaien.

*

Na de ontmanteling van haar verzorgingstehuis in Mook kwamen mijn moeder (88) en een deel van haar dementerende medebewoners terecht in het Herstelcentrum in de bossen bij Groesbeek. Ze zat daar op een afdeling met mensen met 'onduidelijke klachten'.

Wij ernaartoe. Mijn zus, haar man en hun jongste dochter lagen al op het gazon. De omgeving was prachtig. Bos, heuvels, frisse lucht: is er een provincie mooier dan Gelderland?

Weer een besmetting, ook daar.

Ze moet weer getest worden, en misschien weer verplaatst.

Voor de rest heeft ze vooral last van allerlei lichamelijke klachten. In de dagrapportage die we kunnen inzien, lezen we over spanningen en dat ze agressief is tegen het personeel in de beschermende pakken.

Ik snap die boosheid, het is het laatste restje levenslust dat eruit komt.

Een bekende vertelde over zijn bejaarde vader die ook is opgesloten. Hij had geprobeerd om met een Boeddhabeeld een ruit in te slaan, om zo uit te breken. De zorginstelling heeft inmiddels alle losse obstakels uit de gangen verwijderd. Een onbekende mailde dat hij zijn moeder had mogen zien achter plexiglas in een container. Ze was opgestaan en had tegen het plexiglas geklauwd, daarna hadden ze elkaar aangestaard en waren ze in huilen uitgebarsten.

*

Alleen mijn broer kon het nog opbrengen om de dagrapportages over mijn moeder te lezen. Ze droeg sinds kort luiers, bij het verwisselen deed ze boos tegen het verplegend personeel en ze had de gewoonte ontwikkeld om haar fotolijstjes mee in bed te nemen.

Tot ons kwam de mededeling dat we mijn moeder mochten zien. Het contactmoment stond ingepland op vrijdag tussen 13.00 en 13.15 uur, 220 kilometer verderop.

We zaten op tuinstoelen in een partytent die tegen het gebouw was gezet. Op een tafeltje lag een babyfoon. Achter een ruit zat mijn moeder, ze gebruikte haar babyfoon als een telefoon. Om haar met het apparaat te helpen zat er een 'belverpleegkundige' bij. Ik kende deze situatie alleen uit speelfilms, waarin gedetineerden vanachter glas telefoneerden met hun bezoek. Alleen wisten die dan nog wel wat ze zeiden.

Openingszin van mijn moeder: „Wat zie jij er slecht uit!”

Daarna tegen de vriendin: „En jij ook! Zijn jullie moe? Verschrikkelijk.”

Ik: „Jij ziet er ook slecht uit!”

De belverpleegkundige ging er maar eens goed voor zitten.

We stelden vragen: Hoe gaat het? Hoe voel je je? Wat mis je?

Ze begon over de voortreffelijke omstandigheden waarin ze was opgeborgen. Voordeel van een kamer zonder spullen was dat je niet hoefde op te ruimen en verder was ze heel tevreden over alles. Ze keek de belverpleegkundige aan: „Heb ik het goed gezegd?”

We keken naar mijn moeder en de belverpleegkundige met wie ze het zo goed getroffen had.

‘Haar overlevingsmechanisme staat aan’, legde een bevriende huisarts me later uit. „Dementerenden richten zich op de directe omgeving.”

Ik was een schim uit het verleden en eentje die er nog slecht uitzag bovendien. Vragen werden niet beantwoord, ze zei wat er in haar opkwam.

*

De directie van de zorggroep waaronder het verzorgingstehuis van mijn moeder valt, stelde een onafhankelijk onderzoek in naar de wantoestanden in het begin van de coronatijd en de daaropvolgende evacuatie. Conclusie: er ging meer fout dan goed. Ons werd zoveel beterschap beloofd dat we wel moesten denken dat ze ondertussen in goede handen was. We lazen in de dagrapportage dat ze veel steun had aan de foto’s die ze uit haar verzegelde appartement in Mook hadden gehaald.

Het regime werd mondjesmaat versoepeld.

We logeerden in het huis van een vriend in Nijmegen. Op Eerste Pinksterdag fietsten we spontaan naar de flat in het bos bij Groesbeek, waar ze al weken tijdelijk zonder haar spullen verblijft. We mochten haar niet zien vanachter de glasplaat.

„Haar contactpunten zijn al gebruikt.” Ze zouden haar toch even voor het raam zetten. Daar stond ze dan, zwaaiend op de automatische piloot.

„Je kleinkinderen”, riep ik in mijn telefoon.

Mijn dochters herkenden hun oma niet meer, maar van boven werden de gebaren wilder. „Binnenkort kom ik vrij!”, riep mijn moeder in de telefoon van de verpleegkundige. „Dan gaan we naar de winkels en dan krijgt iedereen wat.”

Dat bleef ze herhalen.

„Komt ze binnenkort vrij?”, vroeg ik.

Antwoord van de belzuster: „Nee hoor.”

Op de terugweg fietsten we via mijn zus, die daar in de buurt woont. Bij de eerste slok thee werd duidelijk waarom de contactpunten van mijn moeder op waren. Ze had als ‘de contactpersoon’, ‘de schakel tussen instelling en familie’, een dag eerder een flitsbezoek aan mijn moeder mogen brengen. Ze had ‘een goede dag’, dat wil zeggen: ze herkende mijn zus door haar beschermende kleding heen. Vanwege haar enthousiasme werd ze op afstand gehouden. Haar kamer was kaal.

„Ik krijg wel ontzettend veel post”, zei mijn moeder. „Ze lezen het ook voor.”

„Van wie dan?”, vroeg mijn zus.

Dat wist mijn moeder niet. Ze wees naar het nachtkastje, daar zat het allemaal in. Mijn zus vond inderdaad een stapel brieven en ansichtkaarten, die zonder uitzondering allemaal niet aan mijn moeder gericht waren. Op het nachtkastje stonden foto’s van onbekende mensen in lijstjes, we wisten dat ze die mee in bed neemt.

Mijn zus vroeg: „Mama, wie zijn dat eigenlijk?”

„Dat zijn foto’s”, zei mijn moeder, „het is alles wat ik heb.”

*

De *Gelderlander* belde, ze hadden een artikel geschreven over De Mookerhof, het woon-zorgcomplex waaruit mijn moeder aan het begin van de coronacrisis werd geëvacueerd. Een onafhankelijk onderzoek – „om van te leren” – van

ZZG zorggroep concludeerde dat er fout op fout was gestapeld, de directie had excuses aangeboden en nu stond mijn moeder voor de terugverhuizing.

En de krant voor de onvermijdelijke follow-up.

De verslaggever van *de Gelderlander*, Hermans was de naam, wilde wel eens weten hoe ik daar tegenaan keek want ik had samen met huisarts Marion de Bruin destijds de noodklok zitten luiden bij het televisieprogramma *Op1* en hij had van directeur Hans Vos begrepen dat wij inmiddels „een vette streep” onder het verleden hadden gezet en dat we met „een schone lei” met mijn moeder vervolgstappen gingen zetten.

Ik wist niets van vette strepen en was vooral verbaasd. Behalve de conclusie – niets was goed gegaan, maar iedereen had wel zijn best gedaan – mocht niets uit het onderzoek gedeeld worden vanwege de privacy, maar de aanstaande terugverhuizing van mijn moeder was wel onderwerp van gesprek tijdens een interview. Hermans – geen familie van Toon – dook de diepte in, mocht hij ook een wat meer vileine vraag stellen? Er was hem ook een verpleegster toegespeeld die aangaf dat ze wel duizend stapjes extra had gezet voor mijn moeder, of had willen zetten, want ze kreeg al snel corona.

„Die kende uw gezicht nog niet.”

Het verwijt was dat ik in die begintijd, mijn moeder woonde er nog maar net, te weinig op bezoek was gekomen.

Of ik dat via het regiokatern aan het volk wilde bevestigen? Ik heb geantwoord, kort en krachtig, en merkte dat het slachtofferschap ook mij als een warme jas past. Ik wilde van Hermans weten of hij nog een moeder had en hoe vaak hij haar bezocht.

„Eens in de drie weken”, zei Hermans.

Was dit niet veel te weinig om te kunnen weten hoe het met haar gaat?

*

Ik kreeg een bericht met foto, afzender onbekend. „Zo zit uw moeder erbij in haar kamer.” Ik zag mijn moeder in een stoel voor het antieke kastje dat al een leven lang met haar meereist. Gered uit een brandend huis in Oirschot, omhoog getakeld naar een flat aan het Cloekplein in Presikhaaf, als centraal altaar in het ouderlijk huis en dan nu in dat woon-zorgcomplex in Mook. De laatjes vol met zegeltjes, sleutels, bankpassen en kleingeld. Onderin de kristallen glazen voor bezoek. Die geur als je een laatste opentrok, als ik wil, ruik ik het nog.

Ze zag er tevreden uit, voldaan is misschien een te groot woord.

Ja hoor, schuldgevoel.

Wel ageren, tot op televisie aan toe, tegen haar eenzame opsluiting, maar vervolgens niet langskomen toen ze haar hok weer uit mocht.

Ik hoorde mezelf richting de keuken roepen.

„Gaan we nog naar mijn moeder voor er een nieuwe lockdown komt?”

*

Daar waren we dan eindelijk. Mijn moeder werd net uitgelaten op een strook beton. Ze liep wat krommer en was wat grijzer, maar ze was nog steeds mijn moeder. Ze hing aan de arm van de verzorging, die zei dat er die avond pannenkoek werd gegeten.

In het begin van corona waren de regels voor mijn moeder strenger dan voor de rest, nu was het andersom. We mochten elkaar aanraken.

De verzorging beklemtoonde graag dat ze haar goed verzorgden.

„Wat zei u vanmorgen, waar ik zo blij van werd?”, vroeg de verzorging. Ik keek naar mijn moeder die braaf knikte.

„U zei dat u mij voor honderd procent vertrouwt, dat vond ik een mooi compliment! Daar was ik erg blij mee.”

Mijn moeder: „Ja.”

De verzorging ging weer.

„Hoe bevalt het?”, vroeg ik.

„Ach”, zei mijn moeder, „we zitten allemaal in hetzelfde schip. In de verhuisschuit.”

Leah van Roosmalen (3) moest poepen.

De wc was vies, mijn broer zei later dat het was omdat ze haar medicijnen geven waardoor haar ontlasting dunner wordt.

Mijn moeder knielde naast de wc en maakte poepgeluiden en daar ging ze op de bank mee door want Leah van Roosmalen vond het prachtig.

Kind tussen de kinderen, ik zat er ongemakkelijk naast.

*

Mijn moeder was jarig geweest, ik was het vergeten. Mijn zus had een slagroomtaart laten brengen zodat ze kon trakteren in het verzorgingstehuis, het was volgens haar goed gegaan. „De taart was op.”

Bij het algemene nummer van het verzorgingstehuis werd niet opgenomen. Kwam dat door de tweede golf?

Geen idee hoe de regels daar dit keer werden geïnterpreteerd. Ten tijde van de eerste golf werden we overstelpt met steeds strengere maatregelen, maar nu bleef het wijselijk stil. We moesten er maar van uitgaan dat er goed voor haar werd gezorgd.

Ik belde mijn broer.

Hij was wel naar haar verjaardag geweest.

„Je hebt niets gemist.”

„Heeft ze ons wel gemist?“, vroeg ik.

Hij: „Ik kan het me niet voorstellen.“

*

Ik werd aangesproken door een lezer. Ze herkende me en vroeg hoe het met mijn moeder ging. Jammer dat ik bijna niet meer over haar schreef in de krant. Ze had zo meegeleefd en wilde eigenlijk ook wel weten hoe het was afgelopen.

„Was het maar afgelopen“, hoorde ik mezelf zeggen.

Lang zag ik mijn moeder als een onuitputtelijke bron, haar dementie was een extra verhaallijn. Corona maakt sommige dingen ook makkelijker, zo hoef ik het wegwijnen van mijn moeder niet onder ogen te komen. Telefoneren kan ze niet meer, het ding ligt niet eens meer in de oplader. De laatste berichten zijn te ontluisterend om te noteren. Ik hoor ze aan. Het gaat niet meer over haar.

Ik had gedacht dat ik tot het bittere eind zou doorgaan. Dat ik zou noteren dat ik haar billen afveeg, dat ik naast haar bed zou zitten en naar haar onzin zou luisteren. Maar dat breng ik dus niet op.

We keken gisteren naar filmpjes van twee jaar geleden.

Mijn moeder schuddend met een koektrommel boven het hoofdje van Lucie van Roosmalen, ik in de stoel ernaast achter een krant. Drie keer hetzelfde verhaal over dat ze haar portemonnee bij de bakker had laten liggen.

De vriendin vroeg of we niet toch nog een keer bij haar langs moesten, nu het nog kon. Met Kerst. Ik pareerde meteen.

„We hebben er niets aan. Ik word er depressief van. Het heeft geen nut, ze vergeet toch meteen dat we er geweest zijn. We mogen toch niet allemaal naar binnen.“

Ik wil mijn moeder niet zien met een luier, ik wil haar niet horen grommen in dat bed, ik wil desnoods de oeverloze herhalingen van voor corona terug, maar niet dit. En ik wil het ook niet meer beschrijven.

Ik luister naar wat ze zeggen over mijn moeder. Ze zit in een hok. Ze verschonen en voeden haar in hun viruswerende pakken. Misschien dat ik mezelf er nog een paar keer naartoe schop. Ik zal haar niet vastpakken want dat wil ze niet. Ik zal het zien en meteen vergeten.